

*Белова М. О.,**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології**Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди**Лобзова С. Л.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри практики англійського усного і писемного мовлення**Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*

КАЛАМБУР ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ БЛЕНД (НА МАТЕРІАЛІ ОПОВІДАНЬ М. БОНДА ПРО ВЕДМЕЖА ПАДДІНГТОНА)

Анотація. Дослідження зосереджено на важливих аспектах смислоутворення каламбуру як креативного використання мови та фокусується на виявленні когнітивної основи семантики каламбурів в оповіданнях про ведмежа Паддінгтона М. Бонда. Каламбур у роботі розглядається як лінгвістичний механізм, заснований на комічному використанні слів, що подібно звучать, але мають різні значення, та відокремлюється від гри слів як контамінації у мовленнєвому потоці двох мовних одиниць на базі їхньої структурної подібності або тотожності. Каламбур як елемент лудичної комунікативної діяльності людини є семантичним феноменом, що базується на таких лексичних явищах, як полісемія, омонімія та паронімія. Семантичний механізм формування каламбуру визначається такими параметрами, як двокомпонентність значення, порушення мовної норми, перетворення значення. З опорою на семантичні, структурні та синтаксичні особливості каламбуру, можна виокремити 3 види каламбурів: лексико-семантичні, структурно-семантичні та структурно-синтаксичні. Когнітивну основу смислоутворення каламбуру можна пояснити на підґрунті положень теорії концептуальної інтеграції як «моделі чотирьох просторів» – двох вхідних ментальних просторів, вихідного спільного простору та родового (інтегрованого) простору, тобто нового значення, яке з'являється в результаті проєкції одного вхідного ментального простору на інший або в результаті їхнього злиття. Елементи вхідних просторів структуруються за допомогою фреймів – особливих когнітивних структур сематизації досвіду, знання про які передбачається концептами, репрезентованими словами. В оповіданнях М. Бонда про ведмежа Паддінгтона, що перебувають у фокусі уяви цього дослідження, виявилися затребуваними лексико-семантичні каламбури, засновані на полісемії, обіграванні семантики фразового дієслова, ідіоматичного та прямого значення фразеологічної одиниці; структурно-семантичні та структурно-синтаксичні каламбури. Виявлені каламбури розглядаються як концептуальний бленд, коли під дією структурних умов родового простору структура із вхідного простору 1 перетворюється зі структурою вхідного простору 2 і створює вихідну спільну структуру, що відбиває значення каламбуру.

Ключові слова: каламбур, омонімія, полісемія, паронімія, концептуальна інтеграція, фрейм.

Постановка проблеми. У сучасних лінгвістичних дослідженнях робляться спроби виявити й описати ментальну

основу формування семантики мовних одиниць. За відправну точку у цих дослідженнях приймається той факт, що в мові матеріалізується ментальний субстрат або система знань про світ, яка формується у свідомості людини в результаті її пізнавальної (когнітивної) діяльності. Мова з цієї точки зору виконує надзвичайно важливу функцію – когнітивну, яка полягає в закріпленні результатів пізнавальних процесів. Каламбур, що перебуває у фокусі уваги цього дослідження, побудовано на подвійному значенні однієї мовної одиниці. Особливості упізнання неоднозначних слів пов'язані з відповіддю на запитання, чи спливають у того, хто сприймає інформацію, усі можливі значення слова і він потім робить вибір з них, чи відразу ж ідентифікує одне значення без присутності та без перебору будь-яких інших варіантів. Відповідь на це запитання може дати теорія концептуальної інтеграції, яка допомагає з опорою на когнітивний механізм блендингу описати сутність семантичної структури каламбуру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Каламбур як основний вид мовної гри стає одним із центральних об'єктів дослідження у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві з другої половини ХХ століття та залишається ним і понині (О.А. Земська, Г.О. Китайгородська, О.В. Розанова, В.З. Санников, А.П. Сковородинніков, Г. Рахимкулова, О. Ронен, Н.Д. Арутюнова, Н.Д. Голєв, С.В. Іллясова та ін.). Лінгвістичній природі каламбуру та механізмам його утворення, у свою чергу, присвячено наразі мало досліджень, з-поміж яких особливу увагу привертають роботи Ю.М. Щербини, В.З. Санникова, О.І. Осіна, А.П. Сковородиннікова, С.Г. Михайкіної, А.Ю. Москвіна.

Вищезазначене зумовлює актуальність цього дослідження, зосередженого на важливих аспектах смислоутворення каламбуру як креативного використання мови. Своєчасність цієї наукової розвідки посилюється й тим, що у вітчизняній і зарубіжній лінгвістиці відсутні дослідження, присвячені розгляду даного явища в аспекті когнітивної зумовленості смислоутворення каламбуру у світлі теорії концептуальної інтеграції.

Мета дослідження полягає у моделюванні концептуальних основ формування мовних знаків каламбурного характеру та передбачає послідовне вирішення таких завдань: 1) виявити статус каламбуру як мовного та мовленнєвого явища; 2) надати класифікацію каламбуру з урахуванням його семантичних,

структурних та синтаксичних особливостей; 3) описати принципи концептуальної інтеграції як механізму породження нових смислів у процесі когнітивно-комунікативної діяльності мовця; 4) застосувати механізм концептуальної інтеграції до аналізу ментальних підстав формування каламбурних мовних виразів у вибраному типі тексту.

Матеріалом для дослідження слугували оповідання М. Бонда про ведмежа Паддінгтона. Розповіді вибрані як матеріал для аналізу з огляду на те, що у мовленні головного героя функціонує багато каламбурних мовних виразів, які допомагають підкреслити своєрідність персонажу.

Виклад основного матеріалу. У сучасному мовознавстві каламбур, як правило, розглядається у широкому сенсі (як гра слів у лексикографії) та у вузькому (як троп у стилістиці). Задля вирішення завдань цього дослідження каламбур розглядаємо у широкому сенсі, тобто як лінгвістичний механізм без «навмисного та свідомого посилення будь-якої типової структури та/або семантичної риси мовної одиниці (нейтральної або експресивної), що досягла узагальнення або типізації і стала таким чином породжувальною моделлю» [1, с. 55]. Отже, звернемося до визначень цього явища у лексикографічній практиці. У широкому сенсі під каламбуром розуміють *жарт, заснований на комічному використанні слів, що подібно звучать, але мають різні значення, гру слів* [2]. Це визначення не є задовільним, оскільки прирівнює каламбур до суміжного поняття «гра слів». Дійсно, і каламбур, і гра слів є проявами мовної гри (або лудичної мовної діяльності), тим не менш між ними є суттєва різниця. Гра слів – це контамінація у мовленнєвому потоці двох мовних одиниць на базі їхньої структурної подібності або тотожності, тоді як каламбур засновано на обігранні значень (семантики) декількох мовних одиниць. Таким чином, змішання термінів «каламбур» та «гра слів» неприпустимо.

У зв'язку з цим за **робоче визначення каламбуру** приймаємо таке, що не зміщує його з терміном «мовна гра»: *лінгвістичний прийом з використанням в одному контексті різних значень одного й того самого слова або словосполучення, подібних за звучанням* [3]. Таким чином, сутність каламбуру полягає у невідповідності семантики лексичних одиниць, що становлять його основу, у разі збігу або схожості звукових форм. Іншими словами, в основу каламбуру можуть бути покладені такі лінгвістичні явища, як полісемія, омонімія та паронімія, а також взаємодія значень слова (слів) у складі словосполучення.

Дотепер розроблено багато класифікацій каламбуру, критеріями для побудови яких можуть бути: а) спосіб подання інформації у каламбурі; б) особливості внутрішньої структури каламбуру; в) специфіка його функціонування в тексті; г) мета його вживання тощо. Кожна з класифікацій залучається залежно від мети та завдань дослідження. Задля виконання задач цього дослідження у роботі використовується класифікація М. Гюргадзе [4], яка бере до уваги як семантичні, так і структурні та синтаксичні особливості каламбуру та включає:

1) лексико-семантичні каламбури

Цей тип каламбурів оснований на семантичній невизначеності. У цій групі виокремлюємо:

- каламбури, засновані на лексичній полісемії. Наведемо приклад з роману О. Уальда «Importance of Being Earnest»:

Lady H.: She lets her clever tongue run away with her.

Lady C.: Is that the only Mrs. Allonby allows to run away with her?

Перше значення виразу *to run away with* – «не усвідомлювати те, що ти говориш», а друге значення – «змусити взяти щось із собою». Перше значення – фігуральне, а друге – пряме; обіграння цих двох значень призводить до ефекту каламбуру;

- фразеологічні каламбури – засновані на обігранні значення фразеологічної одиниці:

Little Johnnie (crying): Mummy, mummy, my auntie Jane is dead.

Mother: Nonsense, child! She phoned me exactly five minutes ago.

Johnnie: But I heard Mrs. Brown say that her neighbors cut her dead.

Каламбур побудовано на обігранні ідіоматичного значення фразеологічної одиниці *cut smb. dead* («перервати розмову») та його прямого значення (в якому його зрозумів маленький Джонні) – «зарізати до смерті». Фразеологічні каламбури залучають підміну ідіоматичного значення ФО сукупністю прямих значень його компонентів. Семантичною специфікою ФО є ідіоматичність його значення, що полягає у невиводимості значення фразеологічної одиниці з «прямих» значень його складових слів. Значення ФО, будучи лексично опосередкованим, зберігає конотації, пов'язані як з вихідними значеннями слів-компонентів, так і з образною основою ФО, тому семантика ФО завжди багатша за смисловою структурою, ніж лексичне значення слова, і якісно відрізняється від нього;

- омофонічні каламбури: цей тип каламбуру використовує омофони (слова, які звучать однаково) з різним значенням (наприклад: *The wedding was so emotional that even the cake was in tiers*);

- омографічні каламбури: цей тип каламбуру використовує слова, що написані однаково, але звучать по-різному. Вони часто пишуться, а не проговорюються, оскільки на деякий час вводять в оману реципієнта, який прочитає «неправильний» звук, наприклад: *You can tune a guitar, but you can't tuna fish. Unless you play bass.* У цьому випадку *tuna [fish]* – це каламбур на основі омофону, оскільки звучить однаково з *tune a [guitar]*. Слово *bass*, однак, функціонує як омографічний каламбур, оскільки, якщо слово *bass* вимовляється як [bæ:s], йдеться про тип інструмента, а якщо як [bæs] – то про вид риби;

- омонімічні каламбури: містять аспекти як омофонічних, так і омографічних каламбурів. У цьому типі каламбурів обіграється слово, яке написано і звучить однаково, але має різні значення, наприклад: *Two silk worms had a race and ended in a tie.* Слово *tie* використовується у значенні «нічия», але у цьому каламбурі йдеться про предмет одягу, виготовлений із шовку («краватка»);

- ускладнені каламбури: включають більше одного каламбуру. Наведемо приклад відомого ускладненого каламбуру від англійського риторика і богослова Річарда Уателі: «*Why can a man never starve in the Great Desert? Because he can eat the sand which is there. But what brought the sandwiches there? Why, Noah sent Ham, and his descendants mustered and bred*». Приклад включає декілька окремих каламбурів, включаючи гру слів *sand which* та *sandwich*, *Ham* (як біблейська фігура) та *ham* (у значенні «шинка»), а також омофонічні каламбури *mustered – mustard* та *bred – bread*;

- рекурсивні каламбури: цей тип вимагає розуміння першої половини жартівливого висловлювання, щоб зрозуміти другу, наприклад: «*A Freudian slip is when you say one thing but mean your mother*». Термін «Freudian slip» був запропонований психоаналітиком Зигмундом Фрейдом для позначення помилки в мовленні, коли одне слово замінено іншим. З. Фрейд вважав, що ці помилки натякали на несвідомі або пригнічені бажання.

Він також мав кілька теорій щодо стосунків між дітьми (особливо хлопчиками) та їхніми матерями. Тому цей каламбур вимагає знання теорій З. Фрейда та визнання того, що сам каламбур є «обмовкою за З. Фрейдом».

2) структурно-синтаксичні каламбури

Цей тип каламбурів заснований на структурно-синтаксичній невизначеності, яка виникає, коли одиниці фрази або речення можуть мати різні синтаксичні ролі. Наведемо декілька прикладів:

– *How do you stop a fish from smelling?*

– *Cut off his nose.*

Каламбур побудовано на різній інтерпретації ключового елемента синтаксичної єдності – слова *smelling*, завдяки чому речення *How do you stop a fish from smelling?* можна інтерпретувати як:

1) «how can we keep the fish from smelling?»;

2) «how can you stop the fish to smell».

Очевидно, мовець був стурбований запахом риби, а реципієнт зрозумів його питання інакше (як позбавити риби нюхових відчуттів) і запропонував відрізати їй носа.

3) структурно-семантичні каламбури

Структурно-семантична невизначеність таких каламбурів заснована на тому факті, що слово у структурі каламбуру має інгерентно дифузне значення, засноване на його поширеному або неформальному використанні. Це трапляється, передусім, з виразами, чиї визначення дуже розпливчато сформульовані і використовуються в контексті аргументу, який тягне за собою певний висновок:

– *Did you take a bath?*

– *No, only towels, is there one missing?*

Take a bath – сталий вираз, що означає «приймати ванну», але якщо вираз розуміється дослівно, його значення можна інтерпретувати як «перенести ванну з одного місця в інше». Подібне подвійне сприйняття та розуміння однієї й тієї самої фрази створює невизначеність та продукує комічний ефект.

Одним із найбільш важливих теоретичних аспектів, необхідних для розуміння каламбуру, є його семантична структура. Розробка її узагальненої схеми належить В.С. Виноградову. Згідно з цією схемою, каламбур, як правило, складається з двох компонентів, кожний з яких може бути словом або словосполученням. Перший компонент є своєрідною лексичною основою каламбуру, опорним елементом та стимулятором мовної гри, що можна вважати лексичним еталоном «ігрової інструкції», який завжди відповідає існуючим орфографічним, орфоепічним мовним нормам та нормам вживання слова. Другий член конструкції – це слово/словосполучення – «перевертень», компонент, що є результатом перетворення значення (так званий результат). Після реалізації у мовленні результанта та співвіднесення його зі словом-еталоном (першим компонентом каламбуру) й виникає ефект каламбуру як форми лудичної мовної діяльності [5, с. 104-105].

У фокусі уваги цього дослідження – пояснення когнітивної основи семантики каламбуру, задля чого задіюється експланаторний потенціал теорії концептуальної інтеграції (або блендінгу) [6; 7]. Концептуальна інтеграція визначається як складний когнітивний процес, в результаті якого утворюється нове значення. З погляду засновників теорії Ж. Фауконієра і М. Тернера, концептуальна інтеграція ґрунтується на «моделі чотирьох просторів» (four-space model), яка подана двома

вхідними ментальними просторами (input spaces), вихідним спільним простором (generic space) та родовим (інтегрованим) простором (blended space or blend), тобто новим значенням, яке з'являється в результаті проєкції одного вхідного ментального простору на інший або в результаті їхнього злиття. Задля пояснення когнітивного підґрунтя семантики каламбуру ментальний простір трактуємо як відносно невеликий концептуальний набір елементів, створений для окремих цілей розуміння та дії. Вони створюються завжди, коли людина думає й говорить, вони взаємопов'язані і можуть модифікуватися в міру розгортання дискурсу [6]. Цей концептуальний набір елементів структуровано у вигляді фреймів (у роботі використовується система фреймів С.А. Жаботинської [8]).

Звернемося до виявлення та систематизації каламбурів в оповіданнях про ведмежа Паддінгтона М. Бонда [9-11] та пояснення значення виявлених каламбурів на основі теорії концептуальної інтеграції.

Лексико-семантичні каламбури

Аналіз текстів про ведмежа Паддінгтона М. Бонда [9-11] дозволив виявити низку лексико-семантичних каламбурів, заснованих на:

- полісемії:

(1) *“That’s him,” said the immigration man, pointing at Paddington. “The short, furry one with the hat.”*

“There is something funny with his circs,” said the commissioner.

“My circs!” exclaimed Paddington, looking more and more alarmed. “But I felt all right at breakfast this morning.”

“He means your circumstances, dear,” said Mrs Brown, glaring at the commissioner [9].

Значення каламбуру у наведеному фрагменті (1) будується на полісемантичності слова *circs*: у ньому обігрується його системне (узуальне) та індивідуально-авторське значення. Так, лексикографічні джерела засвідчують, що *circs* є побудованим за допомогою скорочення (від *circumstances*) словом із узуальним значенням «умова, факт чи подія, що супроводжують, обумовлюють чи визначають іншу» [12]. Очевидно, що у скороченому вигляді слово було незнайомим Паддінгтону і, виходячи із обставин, він надав індивідуально-авторське значення слову, яке можна вилучити з прямої контекстуальної експлікації [13]: автор, у мовленні Паддінгтона, експліцитно вербально формує відповідне значення, здійснюючи метамовний коментар (*But I felt all right at breakfast this morning*), з якого ми розуміємо, що Паддінгтон надав йому значення «самопочуття». Розуміння подвійного смислу наведеного каламбуру у цьому випадку стає можливим завдяки контексту, який слідує за каламбуром.

Формування смислу описаного вище каламбуру (1) за допомогою блендінгу можна описати у такий спосіб: вхідний концептуальний простір 1 «обставини» включає поняття «стан, факт чи подія, що супроводжує, обумовлює чи визначає інший стан/факт/подію» (ментальний простір структуровано у вигляді предметного фрейму на основі слоту Якість: ДЕЩО є ТАКЕ (ОБСТАВИНИ є СТАН/ФАКТ/ПОДІЯ)). Родовий простір містить знання про те, що обставини можуть спричинити настання певних станів або подій. З іншого боку, *circs* ще має індивідуально-авторське значення «самопочуття» (вхідний простір 2 також структурований у вигляді предметного фрейму на основі слоту Якість: ДЕЩО є ТАКЕ: САМОПОЧУТТЯ є СТАН, ЯКИЙ МОЖЕ ЗДІЙСНЮВАТИ ВПЛИВ НА

ЗДІБНОСТІ ЛЮДИНИ). Так, під дією структурних умов родового простору структура із вхідного простору 1 перетинається зі структурою із вхідного простору 2 і створює вихідну спільну структуру: Паддінгтон на зауваження імміграційного офіцера про дивні обставини, пов'язані з ним, відповів, що вранці почував себе дуже добре;

- обігранні семантики фразового дієслова:

(2) *The old gentleman waved the waiters and the manager to one side and then turned to Mr Brown. I'd better introduce myself," he said. "I am Sir Huntley Martin, the marmalade king. I've been in marmalade for fifty years," he boomed, "and been comin' here for thirty. Never heard anyone ask for a marmalade sandwich before. Does me old heart good."*

Paddington looked most impressed. "Fancy being in marmalade for fifty years!" he exclaimed [10].

У фрагменті (2) описується зустріч Паддінгтона з Сером Марлі Хантлі, який вже багато років володіє фабрикою з виробництва мармеладу. Значення каламбуру у наведеному фрагменті формується на підґрунті двоякого розуміння *be in*: 1) як фразового дієслова (цілої неподільної смислової одиниці) зі значенням «бути залученим у якусь діяльність» [12] та 2) як дієслова з прийменником, що означає «бути забрудненим чимось» [12].

Формування смислу каламбуру у фрагменті (2) за допомогою теорії концептуальної інтеграції можливо описати так: вхідний концептуальний простір 1 «бути залученим у щось» включає поняття «керувати власною справою» (ментальний простір структуровано у вигляді предметного фрейму на основі слоту Місце: ДЕЩО є/існує ТАМ (КЕРУВАННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ У ПЕВНОМУ МІСЦІ)). Родовий простір містить знання про те, що керування власним бізнесом передбачає залучення ресурсів (матеріальних, темпоральних тощо). З іншого боку, *be in* ще має значення дієслова з прикметником «бути забрудненим чимось» (вхідний простір 2 структурований у вигляді предметного фрейму на основі слоту Якість: ДЕЩО є ТАКЕ: БУТИ У ЧОМУСЬ є БУТИ БРУДНИМ). Під дією структурних умов родового простору структура із вхідного простору 1 перетинається зі структурою із вхідного простору 2 і створює вихідну спільну структуру: Паддінгтон, «розшифрувавши» значення фразового дієслова як значення окремого дієслова з прикметником, позаздрив королю мармеладу, зазначивши, що був би щасливим бути забрудненим мармеладом такий довгий період часу;

- обігранні ідіоматичного та прямого значення ФО:

(3) *"That bear gets more for his money than anyone I know," said Mrs Bird. "I don't know how he gets away with it, really, I don't. It must be the mean streak in him."*

"I'm not mean," said Paddington indignantly. "I'm just careful, that's all."

"Whatever it is," replied Mrs Bird, "you're worth your weight in gold."

Paddington took this remark very seriously and spent a lot of time weighing himself on the bathroom scales...[11].

Каламбур у фрагменті (3) будується на обігранні ідіоматичного значення ФО «бути корисним» [12] та «прямих» значень його складників.

Залучення блендінгу дозволяє пояснити формування смислу каламбуру таким чином: вхідний концептуальний простір 1 «бути корисним» включає поняття «мати важливість для справи» (ментальний простір структуровано у вигляді пред-

метного фрейму на основі слоту Якість: ДЕЩО є/існує ТАК (КОРИСНІСТЬ є НАЯВНІСТЬ ВАЖЛИВОСТІ У СПРАВІ)). Родовий простір містить знання про те, що якщо особа/предмет є корисним/здібним, то ця особа/предмет може допомогти успішно вирішити відповідну справу. З іншого боку, *be worth one's weight in gold* ще має буквальне значення «бути настільки важким, як і відповідна вага золота» (вхідний простір 2 структурований у вигляді предметного фрейму на основі слоту Якість: ВАГА ЛЮДИНИ є ВАГОЮ ЗОЛОТА). Під дією структурних умов родового простору структура із вхідного простору 1 перетинається зі структурою із вхідного простору 2 і створює вихідну спільну структуру: Паддінгтон, неправильно інтерпретувавши ідіоматичне значення ФО, подумав, що вартий відповідного власній вазі злитку золота.

Структурно-семантичні каламбури

Аналіз текстів про ведмежа Паддінгтона М. Бонда дав змогу виявити низку структурно-семантичних каламбурів, заснованих на обігранні інгерентно дифузного значення певного виразу. Наведемо приклад.

У наступному фрагменті (4) описується ситуація, коли Паддінгтон загубив свій капелюх під час відпочинку із родиною Браунів на річці та вони звернулися до робітників човникової станції по допомогу. Між ним відбулася така розмова:

(4) *"I had it on when I fell in the water," cried Paddington, feeling on top of his head. "And now it isn't there any more."*

"Gosh," said Jonathan. "It had so many holes in it too! Perhaps it's sunk."

"Sunk!" cried Paddington in dismay. He ran to the edge of the landing stage and peered at the muddy water. "But it can't have sunk!"

"He's always worn it," explained Mrs Brown to the boatman. "Ever since we've known him. It was given to him by his uncle in Peru."

"Darkest Peru," said Paddington.

"Darkest Peru," repeated the boatman, looking most impressed. He turned to Paddington and touched his forelock. "You'll be wanting the Thames Conservancy, Sir."

"No, I don't," said Paddington firmly. "I want my hat."

"He means they look after the river; dear," explained Mrs Brown.

"They may have found it for you" [9].

Дієслово *want* використовується в офіційному реєстрі, коли мовець (який, як правило, займає певну посаду і знаходиться при виконанні своїх обов'язків) надає вказівки/дає пораду, що адресанту треба зробити у певних обставинах. У наведеному фрагменті (4) робітник човникової станції, коли до нього звернулися по кваліфіковану допомогу (знайти загублений під час купання капелюх) саме давав пораду Паддінгтону звернутися до охорони річки Темза, які могли б посприяти у пошуках (саме таке значення («вам потрібна охорона річки Темза») має сталий вираз *to want smth.* у зазначеному контексті). Але Паддінгтон зрозумів слово *want* у його первісному («прямому») значенні «мати бажання щось зробити/отримати» [12], тому на пораду робітника станції він відповів, що хоче свою шляпу.

За допомогою теорії концептуальної інтеграції можна дати таке пояснення формуванню смислу каламбуру: вхідний концептуальний простір 1 «потреба щось зробити» включає поняття «необхідність вжити певні заходи» (ментальний простір структуровано у вигляді предметного фрейму на основі слоту Спосіб: ДЕЩО є/існує ТАК (ПОТРЕБА є НЕОБХІДНЬ ВЖИВАННЯ ПЕВНИХ ЗАХОДІВ)). Родовий простір містить

знання про те, що якщо є потреба у здійсненні чогось, то існує необхідність вжити відповідні заходи. З іншого боку, *want smth.* ще має буквальне значення «воліти чогось» (вхідний простір 2 структурований у вигляді предметного фрейму на основі слоту Спосіб: БАЖАННЯ є ПРАГНЕННЯ ДО ЧОГОСЬ). Під дією структурних умов родового простору структура із вхідного простору 1 перетинається зі структурою із вхідного простору 2 і створює вихідну спільну структуру: Паддінгтон по-своєму інтерпретує значення сталого виразу і наполягає на своєму бажанні повернути капелюх.

Структурно-синтаксичні каламбури

Дослідження оповідань про ведмежа Паддінгтона М. Бонда дозволило виявити низку структурно-синтаксичних каламбурів, заснованих на структурно-синтаксичній невизначеності певного виразу. Наведемо приклад.

(5) *“What are you doing, bear,” he growled.*

“Do it yourself, Mr Curry,” said Paddington, peering out from behind the sheet of wood.

“What?” bellowed Mr Curry. “Don’t be impertinent, bear!”

“Oh, no,” said Paddington hastily, nearly dropping the sheet of plywood in his fright at the expression on Mr Curry’s face.

“I didn’t mean you were to do it yourself, Mr Curry. I meant I’m going to do it myself. I’m making a magazine rack for Mr Brown” [10].

Do-it-yourself (пишеться через дефіс) є іменником зі значенням «діяльність, що передбачає виготовлення чи ремонт речей самостійно, замість того, щоб купувати їх або платити комусь іншому, щоб їх виготовили/відремонтували» [12]. Паддінгтон саме сказав містеру Каррі, що майструє щось власними руками, натомість співрозмовник подумав, що Паддінгтон використовує не іменник, а дієслово *do* у наказовому способі, тобто наказує йому зробити щось самостійно. Паддінгтону довелося вибачитися та пояснювати містеру Каррі, що він не хотів бути грубим, а лише повідомив йому, що виготовляє власними руками підставку для журналів.

Залучивши теорію блендінгу, пояснюємо смислоутворюючий процес каламбуру: вхідний концептуальний простір 1 «самодельність» включає поняття «вид діяльності, при якому ви працюєте власними руками» (ментальний простір структуровано у вигляді предметного фрейму на основі слоту Спосіб: ДЕЩО є/існує ТАК (САМОДЕЛЬНИЧЕСТВО є РОБОТА ВЛАСНИМИ РУКАМИ)). Родовий простір містить знання про те, що, якщо ти займаєшся самодельністю, ти не купуєш річ у магазині, а робиш її сам. З іншого боку, *do it yourself* ще має буквальне значення імперативного речення «роби сам» (вхідний простір 2 структурований у вигляді предметного фрейму на основі слоту Спосіб: ЗРОБИТИ ЩОСЬ САМОМУ є ЗРОБИТИ ЩОСЬ БЕЗ СТОРОННЬОЇ ДОПОМОГИ). Під дією структурних умов родового простору структура із вхідного простору 1 перетинається зі структурою із вхідного простору 2 і створює вихідну спільну структуру: слова Паддінгтона були хибно зрозумілі, що призвело до образи співрозмовника, адже він сприйняв його повідомлення як імператив, який звучав невивічливо.

Висновки. В оповіданнях М. Бонда про ведмежа Паддінгтона виявилися затребуваними лексико-семантичні каламбури, засновані на полісемії, обігранні семантики фразового дієслова, ідіоматичного та прямого значення фразеологічної одиниці, структурно-семантичні та структурно-синтаксичні каламбури. Виявлені каламбури розглядаються як концептуаль-

ний бленд, коли під дією структурних умов родового простору структура із вхідного простору 1 перетинається зі структурою вхідного простору 2 і створює вихідну спільну структуру, що відбиває значення каламбуру.

Література:

1. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка: Стилистика декодирования. Москва: Просвещение, 1990. 300 с.
2. Ожегов С.Ю., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка. Москва: Азбуковник, 1997-1999. 94 с.
3. Санников В.З. Об истории и современном состоянии русской языковой игры. *Вопросы языкознания*. 2005. № 4. С. 3-20.
4. Giorgadze M. Linguistic Feature of Pun, Its Typology and Classification. *European Science Journal*. 2014. Vol. 2 (special edition). P. 271-275.
5. Виноградов В.С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). Москва: Изд-во института общего среднего образования РАО, 2001. 117 с.
6. Fauconnier G. *Mental Spaces*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 1985. 258 p.
7. Fauconnier G., Turner. M. *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind’s Hidden Complexities*. N.Y.: Basic Books, 2003. 464 p.
8. Жаботинская С.А. Концептуальный анализ: типы фреймов. *Вісник Черкаського університету*. 1999. Вип. 11. С. 12-25.
9. Bond M. *A Bear Called Paddington*. N.Y.: HarperCollins, 2014. 176 p.
10. Bond M. *Paddington Storybook Collection: 6 Classic Stories*. N.Y.: HarperCollins, 2017. 192 p.
11. Bond M. *The Paddington Treasury: Six Classic Bedtime Stories*. N.Y.: HarperCollins, 2014. 160 p.
12. The Merriam Webster’s Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com> (дата звернення: 15.08.2021).
13. Тимошина Т.В. Индивидуально-авторское значение слова и его особенности. *Вестник ВГУ. Серия «Филология. Журналистика»*. 2013. № 3. С. 76-78.

Belova M., Lobzova S. Pun as a conceptual blend (case-study of M. Bond’s stories about Paddington bear)

Summary. The intent of the current research is to study the meaning of pun as a creative use of language stipulated by the cognitive grounding of meaning formation, namely the theory of conceptual blending. The paper addresses theoretical and methodological underpinnings of the analysis of pun as a special kind of figure of speech which uses in one context two different meanings of one and the same word/phrase that are similar in pronunciation. Pun is differentiated from world play as a contamination in the speech flow of two linguistic units on the basis of their structural similarity or identity. Pun as an element of ludic communicative activity is a semantic phenomenon that is based on polysemy, homonymy and paronymy. The semantic mechanism of pun formation is determined by such parameters as a two-component meaning, the violation of the language norm, the transformation of meaning. The research provides the classification of pun taking into consideration its semantic, structural and syntactic peculiarities and singles out lexical-semantic, structural-semantic and structural-syntactic puns. The authors apply the tools of the theory of conceptual integration to describe the cognitive basis of pun meaning formation. Conceptual integration is viewed as a complex cognitive process based on four-space model consisting of 2 input spaces, a generic space and a blended space, i.e. a new meaning that appears as a result of the projection of one input mental space into another or as a result of their merging. The study proves that M. Bond’s stories about Paddington bear, that are in the focus of the authors’ attention, enlist lexical-semantic

puns based on polysemy, play with the semantics of a phrasal verb and direct meaning of a phraseological unit, structural-semantic and syntactic puns. The identified puns are viewed as a conceptual blend, when under the act of the structural conditions of the generic space the structure of the structure

of the input space 1 intersects with the structure of the input space 2 and creates a common output structure that reflects the meaning of the pun.

Key words: pun, polysemy, homonymy, paronymy, conceptual integration, frame.